

MINISTERUL EDUCAȚIEI NAȚIONALE
UNIVERSITATEA „1 DECEMBRIE 1918” ALBA IULIA
FACULTATEA DE ISTORIE ȘI FILOLOGIE

CULTURĂ, POLITICĂ ȘI SOCIETATE ÎN ȚARA NĂSĂUDULUI ÎN SECOLUL AL XIX-
LEA. MACEDON POP (1809-1873)

(Rezumatul tezei de doctorat)

COORDONATOR ȘTIINȚIFIC:
PROF. UNIV. DR. IACOB MÂRZA

DOCTORAND:
DORU VALERIU MÂȚI

ALBA IULIA
2015

CUPRINS

Argument

Capitolul I

Perspectivă istoriografică asupra Țării Năsăudului în secolul al XIX-lea: Macedon Pop

Capitolul II

Țara Năsăudului și impactul modernității

2.1 Context politic transilvănean și european

2.2 Instaurarea regimului habsburgic în Transilvania

2.3 Regimentele de graniță

2.4 Fondurile grănicerești năsăudene și formarea elitelor românești din Țara Năsăudului

Capitolul III

Macedon Pop: Biografia unei personalități (1809-1873)

Capitolul IV

Vicarul Macedon Pop

4.1. Revoluția de la 1848-1849

4.2. Organizarea și desfășurarea activității religioase

4.3. Școală

4.4. Cultură

4.5. Colaborarea cu alte instituții

Capitolul V

Macedon Pop: militant în lupta pentru recâștigarea averilor grănicerești

Concluzii

Bibliografie

Surse inedite

Surse editate

Periodice

Lucrări generale

Lucrări speciale

Anexe

Cercetarea de față surprinde impactul Regimentului al II românesc, al Bisericii și îndeosebi al activității Vicarului Macedon Pop asupra societății din Țara Năsăudului, așa cum reiese din documentele de arhivă, din paginile de bibliografie, studii și articole consacrate acestui subiect. Prin alegerea acestui areal de cercetare și investigație autorul și - a propus să acopere un gol în istoriografia locală și națională. Se consideră că Țara Năsăudului are nevoie de o asemenea lucrare, deoarece în bibliografia consultată nu s-a identificat decât tangențial tratarea acestui subiect, și anume binomul cultură, politică și societate în Țara Năsăudului, ilustrat de Vicarul Macedon Pop (1809-1873).

În ultimii ani, mediul științific românesc, îndeosebi cel năsăudean s-a preocupat de cercetarea, interpretarea și reconstituirea vieții și activității unor personalități din perioada graniței militare, care au influențat istoria locală dar și cea națională, precum și încadrarea lor în istoriografia românească. Același interes a fundamentat și recomandarea Prof. Univ. Dr. Iacob Mârza referitoare la tema prezentei teze de doctorat.

Prima secvență o constituie *Argumentul*, necesar pentru clarificarea motivației, obiectivelor și metodologiei cercetării. Tema aleasă abordează din perspectiva unui trinom - *societate, politică, cultură* - istoria modernă a Țării Năsăudului în secolul al XIX-lea, o perioadă extrem de importantă prin evenimentele petrecute, care au contribuit la începerea procesului de modernizare a societății năsăudene.

În lucrarea de față s-a încercat realizarea unei schițe monografice a Țării Năsăudului, a teritoriului fostului Regiment al II-lea românesc de graniță, din perspectiva vieții și activității lui Macedon Pop. Tema tratată aici prezintă importanță mai ales din prisma implicării active a fostului Vicar și Prepozit în efortul de emancipare și de modernizare a societății năsăudene și în procesul de formare și afirmare a națiunii române. Obiectivul principal al lucrării prezente este reprezentat de cercetarea vieții, activității și operei lui Macedon Pop, investigație care necesită abordarea contextului politic, național, economic, religios și cultural în care s-a manifestat personalitatea năsăudeană.

Primul capitol al tezei este dedicat unui bilanț istoriografic al contribuțiilor la studiul problematicii avute în vedere în această lucrare. Cu profunde implicații în viața politică, națională, religioasă, culturală și școlară, viața și activitatea Vicarului și apoi Prepozitului Macedon Pop oferă cercetătorului un câmp vast de investigație științifică. Terenul de cercetare istoriei locale nu este totalmente necunoscut, istoriografia românească manifestând un anumit

interes asupra personalității lui Macedon Pop. Atât investigația istorică mai veche, și cu precădere cea mai recentă ne-a relevat anumite aspecte ale personalității sale. Însă, viața și activitatea liderului românilor năsăudeni din a doua jumătate a secolului al XIX-lea nu a cunoscut până acum o interpretare unitară și modernă.

Capitolul al II-lea al tezei, intitulat *Țara Năsăudului și impactul modernității*, încearcă să prezinte cadrul geografic dar mai ales contextul istoric, în care această unitate politică a pornit pe drumul emancipării și modernizării. Această scurtă prezentare necesită și abordarea factorilor politici, socio-economici, culturali și religioși, care au determinat demararea procesului de modernizare a societății și au permis afirmarea, dezvoltarea și manifestarea unor personalități marcante ale ținutului năsăudean.

Prima secțiune a capitolului cuprinde o prezentare a contextului politic general european și a celui local transilvănean, care abundă în evenimente politico-militare de o importanță covârșitoare pentru istoria continentului și implicit a părții de nord-est a Transilvaniei. Mutațiile de la nivel socio-economic, politico-militar și cultural, care caracterizează Europa la începuturile modernității, afectează profund bătrânul continent, cu precădere partea răsăriteană și sud-estică a acestuia.

În contextul eșecului Imperiului Otoman în asediul Vienei se declanșează o acerbă luptă pentru hegemonie în Europa de sud-est, conflict cunoscut sub numele de „chestiunea orientală”. Principalul rezultat al acestei lupte a fost eliminarea sultanilor din marele joc al puterilor europene și anihilarea aceluși sentiment de insecuritate generat de prezența turcilor pe pământul european. În același timp, pe lângă reconfigurarea hărții europene, are loc și o majoră transformare culturală prin apariția și impunerea unui nou curent filosofic, Iluminismul, care va genera ruptura de scolastică și trecerea la modernitate.

Următoarea secțiune a primului capitol surprinde, pe scurt, principalele momente ale evoluției istorice a Transilvaniei în secolul al XVII-lea. Unul dintre cele mai importante momente a fost reprezentat de pacea de la Karlowitz (26 ianuarie 1699) prin care Imperiul Otoman pierde o serie de teritorii (între care și Transilvania) în favoarea Austriei. Integrarea deplină a Transilvaniei în granițele Imperiului Habsburgic s-a realizat prin diploma emisă de Curtea de la Viena în anul 1691. Diploma Leopoldină reprezintă baza juridică a sistemului de dominație austriac în Transilvania, stabilind statutul politic dar și regimul de organizare internă al Principatului.

După instaurarea stăpânirii în Transilvania principala preocupare a habsburgilor a fost consolidarea stăpânirii politice și a catolicismului, înființarea Bisericii Greco-Catolice reprezentând intenția politică a Vienei de a asimila populația transilvăneană majoritar ortodoxă valorilor cultural-religioase ale Europei Catolice. Autorul conchide că Imperiul Austriac era conștient că politica de integrare a locuitorilor noilor sale achiziții teritoriale în normele social-economice și culturale promovate de Curtea imperială, se putea realiza mult mai eficient prin intermediul religiei catolice, care era percepută ca o punte spre valorile europene occidentale.

În cea de-a treia secțiune autorul realizează o prezentare a regimentelor de graniță în general și a Regimentului II românesc de graniță de la Năsăud, în particular. Noua realitate politică a Europei, în cadrul căreia Imperiul Habsburgic trebuia nu doar să-și mențină statutul de mare putere dar și să-și consolideze permanent poziția, a necesitat o nouă abordare a politicii sale interne și externe. Ca urmare, Casa de Habsburg a fost nevoită să implementeze o politică reformistă care viza domeniul politic, administrativ și cultural dar în special cel militar. Armata imperială avea neapărată nevoie de o reformă, prin care Imperiul să poată face față politicilor expansioniste tot mai agresive ale Prusiei și Rusiei, două puteri dornice de afirmare pe scena marilor forțe europene, în special în partea de sud-est a continentului.

Noul context internațional impunea un sistem de securizare a provinciilor recent integrate în cadrul imperiului, îndeosebi a Transilvaniei, considerată un punct nevralgic al stabilității statului austriac în această parte a Europei. Ca urmare, Impărăteasa Maria Tereza a decis reînvierea unui sistem de securitate mai vechi, care se dovedise eficient în protejarea frontierelor cu Imperiul Otoman, în teritoriile sârbo-croate și slovene, și anume regimentele de graniță. Prin înființarea acestora în Transilvania se urmărea atât securizarea granițelor răsăritene cât și consolidarea stăpânirii habsburgice și promovarea mult mai eficientă a politicilor reformiste în provincia românească de graniță. Astfel, la jumătatea secolului al XVIII, pe teritoriul Transilvaniei iau naștere cele trei regimente de graniță românești și două de secui. Primul regiment grăniceresc transilvan se formează pe granița de sud a principatului având ca misiune securizarea zonei cuprinse între Brașov și Hunedoara, avându-și sediul la Orlat. Al doilea regiment este stabilit în districtul Năsăudului, având sediul la Năsăud, iar cel de-al treilea regiment se formează tot în partea de sud a Transilvaniei.

Ținutul Năsăudului, situat în imediata vecinătate a Moldovei și beneficiind de o bună poziție strategică conferită de așezarea geografică, reprezintă arealul în care s-a constituit

Regimentul al II-lea românesc de graniță. Misiunea de constituire a sistemului militar de graniță din Transilvania i-a fost încredințată Generalului Adolf Nikolaus von Buccow, Guvernator și comandant general al trupelor austriece. Proiectul de înființare a graniței militare a fost aprobat de Impărăteasa Maria Tereza la 16 aprilie 1762. Însă, în următorii ani a mai beneficiat de o serie de modificări și completări, cum ar fi patenta imperială din 16 martie 1764, regulamentul din 12 noiembrie 1766 etc.

Într-o primă etapă, în anul 1762, în teritoriul grăniceresc năsăudean au fost incluse 23 de localități (21 din valea superioară a Someșului Mare și două din valea Șieului). Mai apoi, prin reorganizarea primelor și alipirea altora noi (5 localități din valea Șieului și două din zona Mureșului, în anul 1764, și a 8 localități din valea Bârgăului, în 1783), numărul total al acestora să ajungă la 44. Situația s-a menținut până la desființarea regimentului în anul 1851.

Printre rațiunile care au determinat Curtea de la Viena să înființeze în această regiune un regiment de graniță se numără, în primul rând cele de natură militară, dar și cele de sorginte politică, economică, fiscală, culturală, demografică etc. Pe plan militar habsburgii urmăreau două obiective, unul intern, de a consolida măsurile de menținere a siguranței interne, și unul extern, de a asigura paza frontierelor în fața unor eventuale agresiuni. O altă motivație la fel de importantă în decizia de militarizare a zonei l-a constituit dorința Curții de la Viena de consolidare a pozițiilor catolicismului, amenințat de activitatea unor călugări ortodocși ca Visarion Sarai sau Sofronie din Cioara, dar și pentru a combate calvinismul și pentru a izola ortodoxia transilvană de influențele din cele două Țări Române extracarpatică și din Rusia.

De asemenea, autoritățile habsburgice au încercat să limiteze contrabanda și să evite cât mai mult posibil pătrunderea unor boli contagioase de proveniență orientală, care reprezentau un pericol mare pentru sănătatea populației. Între motivele Curții imperiale de a înființa regimentele de graniță s-a numărat și dorința de control și chiar de stopare a liberei circulații a persoanelor din spațiul intracarpatic în cel extracarpatic, într-un cuvânt stoparea emigrației și imigrației. Un alt scop urmărit de Viena a fost încercarea de diminuare a pozițiilor nobilimii transilvănene, care reprezenta un oponent major și permanent pentru stabilitatea politică prin dorința manifestată de revenire la autonomia anterioară a Transilvaniei.

Procesul de militarizare a întâmpinat și o serie de dificultăți generate de reticența locuitorilor năsăudeni, care inițial au fost foarte nemulțumiți de condiția impusă la recrutare, aceea de a îmbrățișa religia catolică. Însă, treptat, prin concesii făcute de ambele părți, s-a reușit

depășirea acestui impediment. O împotrivire majoră a venit din partea nobilimii și a patriciatului săsesc, care nu puteau accepta pierderea veniturilor pe care le realiza din această zonă, și încerca din răspuțeri să împiedice ieșirea satelor de sub administrația sa. Relevant pentru starea de neliniște provocată de militarizare, este evenimentul care s-a desfășurat în anul 1763 lângă localitatea Salva. În momentul în care recruții urmau să depună jurământul, s-a declanșat o revoltă spontană condusă de câțiva localnici printre care și Tănase Todoran, care arătau că țărani erau nemulțumiți pentru că deși militarizarea îi elibera de taxele și impozitele către patriciatul săsesc bistrițean, pe de altă parte îi împovăra cu un nou soi de obligații, de această dată de natură militară.

În ceea ce privește efectele înființării Regimentului II românesc de graniță de la Năsăud, acestea pot fi identificate în toate aspectele vieții comunităților din acest ținut. Constituirea entității militare grănicerești a determinat o serie de mutații la nivel social, politic, cultural și religios. Acestea s-au materializat într-un remarcabil progres în ceea ce privește dezvoltarea agriculturii, a comerțului, a infrastructurii industriale și școlare, în organizarea administrației, transformând Năsăudul într-un adevărat centru al propășirii culturale și sociale a națiunii române. Destinate să fie un instrument al noii stăpâniri, regimentele au contribuit în cazul românilor la stimularea conștiinței de sine, prin elita militară care se crează. Acțiunea de militarizare a ținutului năsăudean a marcat o transformare importantă în viața comunităților de pe valea superioară a Someșului Mare. Țărani români asupriți de sași și de Magistratul acestora au devenit grăniceri, iar sacrificiul și eforturile desfășurate aproape un secol au avut consecințe multiple și pozitive pentru ei, îndeosebi pentru urmașii lor, mai ales în plan economic și cultural. Una dintre consecințele majore și definitorii pentru ținutul năsăudean, a procesului de militarizare și implicare a Bisericii greco-catolice, s-a manifestat în domeniul cultural-educativ. Eforturile celor două instituții, Regimentul și Biserica, au avut drept rezultat apariția unei intelectualități năsăudene, din cadrul căreia s-au detașat numeroase personalități, care prin activitatea lor și-au câștigat un loc binemeritat în peisajul cultural românesc din Transilvania în a doua jumătate a secolului al XIX-lea.

În cea de-a patra secțiune a primului capitol ne-am concentrat atenția pe evidențierea rolului fondurilor grănicerești năsăudene în formarea elitelor românești din Țara Năsăudului. Constituite în urmă cu aproximativ două secole, în timpul graniței militare, *Fondurile grănicerești năsăudene* reprezintă una dintre cele mai importante realizări ale populației

românești din acest ținut în sfera învățământului, determinând reorganizarea vechilor școli dar și construirea altora noi. Contribuția acestora se reflectă în progresul economic, administrativ și edilitar al zonei. La câțiva ani după înființarea regimentului năsăudean, Curtea de la Viena a decis constituirea unor fonduri, al căror principal scop era să acopere cheltuielile de administrație internă a districtelor confiniare.

Primul fond înființat în cadrul graniței militare năsăudene a fost Fondul de provente, ce reprezenta proprietatea comună a grănicerilor și ale cărui baze au fost puse încă din anul 1764. Sursele financiare ale fondului de provente (= venituri) erau reprezentate de veniturile obținute din valorificarea drepturilor regaliene, cum ar fi crâșmăritul, morăritul, măcelăritul, vânatul, pescuitul, din valorificarea lemnului din pădurile grănicerești, din veniturile realizate din transportul sării pe Someș, din activitatea poștelor și ale vămilor de la poduri, din taxele de la târgurile săptămânale, din amenzi, din arendarea unor bunuri grănicerești etc. Sumele provenite din acest fond au avut o contribuție esențială la fundamentarea procesului de modernizare a ținutului năsăudean. Au fost utilizate la construcția de locuințe și cancelarii pentru ofițerii de la Statul Major și de la companii, de clădiri administrative, instituții de învățământ, drumuri, poduri, la amenajarea de noi spații comerciale, la susținerea financiară a organismelor însărcinate cu protecția pădurilor grănicerești, la ajutarea preoților mai săraci, la plata salariilor unor angajați din district etc. Însă domeniul de predilecție, în care s-a manifestat fondul de provente, a fost cel al învățământului, din sumele sale fiind înființate și întreținute numeroase instituții școlare din ținutul năsăudean: școlile triviale (sătești), școala latino-germană cunoscută și sub numele de Școala Normală din Năsăud (înființată în anul 1771), Institutul militar din Năsăud (1784), Școala de fete din Năsăud (1826), Gimnaziul românesc din Năsăud (1863). Pe lângă susținerea și întreținerea instituțiilor de învățământ enumerate mai sus, Fondurile grănicerești au favorizat constituirea unei rețele de școli primare românești în toate localitățile Districtului grăniceresc năsăudean.

Alături de fondul de provente, în teritoriul districtului militar năsăudean, a fost înființat și Fondul de Mondire, ce reprezenta proprietatea colectivă a comunelor grănicerești. Scopul constituirii sale a fost susținerea cheltuielilor legate de achiziționarea unor uniforme de o calitate mai bună. Sursele acestui fond proveneau din veniturile realizate din arendarea unor munți, din sumele plătite de către Erariul militar (autorități) pentru încălzămintea grănicerilor, pentru uzarea hainelor etc. Odată cu desființarea regimentului a fost redenumit fond de stipendii, și era destinat

unor scopuri culturale, în special pentru întreținerea descendenților grănicerilor la studii superioare.

În timpul existenței regimentului năsăudean, au fost înființate și Fondurile școlare comunale, care constituie proprietatea separată a fiecărei comune grănicerești, fiind destinate întreținerii școlilor naționale primare. Înființate din inițiativa Vicarului Ioan Marian, aceste fonduri aveau principală sursă de venituri dreptul de cârciumărit pe cele trei luni de toamnă, iar din sumele sale se plăteau salariile dascălilor, se achiziționau manuale pentru elevi și se întrețineau unități școlare.

O importanță majoră în ținutul năsăudean prezintă bursele și ajutoarele acordate descendenților grănicerilor năsăudeni, care au dus la apariția unor noi categorii socio-profesionale precum și la consolidarea elitei eintellectualității românești. Conform studiului realizat de către regretatul Prof. Dr. Lazăr Ureche, între anii 1861-1918 s-au acordat 2977 de burse și ajutoare unui număr de 1190 de tineri, acestea contribuind la formarea a aproximativ 80 de promoții de intelectuali și meseriași români deoarece au constituit singura sursă bănească de întreținere în școală.

Școlile năsăudene și blăjene au contribuit la formarea unei veritabile pleiade de intelectuali în acest colț de țară, care și-au adus o remarcabilă contribuție la stimularea progresului economic, a învățământului și artelor, prin înființarea de biblioteci și publicații proprii, organizarea de expoziții, susținerea de conferințe și prelegeri pe teme diverse dar de larg interes pentru comunitate. Văzut și interpretat ca o extensiune culturală a centrului cultural al Blajului, Năsăudul reprezintă principalul centru al formării intelectualității românești din partea de nord-est a Transilvaniei. Intelectualii năsăudeni s-au implicat activ în evenimentele politico-naționale și sociale, care au caracterizat istoria Transilvaniei în secolul al XIX-lea: Revoluția de la 1848-1849, Memorandumul (prin Gherasim Domide). Pe teritoriul din valea superioară a Someșului Mare ei s-au implicat în lupta pentru recâștigarea averilor grănicerești pierdute, odată cu desființarea Regimentului II românesc de graniță.

Cel de-al treilea capitol al tezei, consacrat lui Macedon Pop (1809 – 1873), din perspectiva biografiei unei personalități, surprinde momentele importante din viața și activitatea fostului Vicar și Prepozit. Pe baza informațiilor inedite ori editate și a lucrării autobiografice au fost prezentate aspecte referitoare la satul natal (Sângeorz), perioada studiilor, activitatea ca

Vicar la Năsăud și Prepozit la Episcopia Gherlei, informații referitoare la opera sa și despre ultimii ani ai vieții.

Macedon Pop s-a născut la 24 iunie/7 iulie 1809 în familia preotului greco-catolic din Sângeorz, Iacob Pop, fiind unul dintre cei șase copii ai acestuia și ai soției sale Maria Pop. Conform informațiilor furnizate de către Victor Bojor, Macedon Pop a fost botezat la 29 august/10 septembrie 1809, care a coincis cu sărbătoarea tăierii capului Sf. Ioan Botezătorul.

Primul contact cu școala a avut loc chiar în localitatea natală, la școala trivială, unde erau cele trei clase elementare, după care se înscrie la Școala Normală din Năsăud, care era școală militară și avea patru clase. După absolvirea studiilor primare, se înscrie la cursurile liceale de la Gimnaziul romano-catolic din Bistrița, iar din anul 1830 audiază Seminarul Teologic din Blaj, pe care l-a absolvit în anul 1834. După finalizarea studiilor teologice, în septembrie 1834, Macedon Pop a fost numit profesor la Gimnaziul greco - catolic din Blaj, unde va activat între anii 1834-1835, iar mai apoi ca profesor de retorică între anii 1835-1838. În perioada cât a activat ca profesor la Blaj a fost hirotonit, în anul 1835, ca preot celib de către Episcopul Blajului Ioan Lemeni.

În anul 1838, Macedon Pop a fost invitat de vicarul Ioan Marian și de comandantul Regimentului grăniceresc de la Năsăud, și este numit catehet al școlii normale și al Institutului militar, unde a predat religia și istoria la clasa a patra. În același timp a ocupat și funcția de capelan al parohiei Năsăud, unde a activat până în anul 1846, când la moartea Vicarului Marian a fost numit paroh și administrator al Vicariatului. În luna mai a anului 1847 a fost numit Vicar foraneu al Vicariatului Rodnei, funcție pe care a exercitat-o efectiv până în anul 1857, când a fost numit Prepozit capitular la Gherla.

În activitatea sa de Vicar și Prepozit, este aproape imposibil de identificat vreun eveniment politic, cultural și școlar din ținutul Năsăudului între anii 1846-1873, în care să nu fie întâlnit numele și contribuția lui Macedon Pop. În domeniul bisericesc, Macedon și-a concentrat toate eforturile pentru implementarea și asumarea de către membrii clerului a unui model de conduită morală, care să facă cinste statutului de lideri spirituali ai populației grănicerești. În ceea ce privește domeniul școlar, Vicarul a militat pe întreg parcursul vieții sale pentru un sistem educativ bine încheșat, doatat cu mijloace materiale dar și cu dascăli bine pregătiți, un sistem educațional adecvat exigențelor timpului.

De asemenea, se remarcă prin activitatea depusă pe plan politico-național, regăsindu-se implicat în toate marile evenimente politice ce au caracterizat istoria Transilvaniei de la mijlocul secolului al XIX-lea. A luat parte activă în Revoluția de la 1848-1849, când în calitatea sa de Vicar a participat la Marea Adunare Națională de la Blaj (3/15 mai 1848), ale cărei decizii politice le-a făcut cunoscute nășăudenilor prin circularele sale. Momentul culminant al implicării sale politice și naționale l-a constituit participarea efectivă la lupta pentru recâștigarea averilor grănicerești. În cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea, Macedon Pop este factor activ în numeroase evenimente cu implicații deosebite, cum ar fi: alegerea Episcopului de la Blaj, Alexandru Șterca-Șuluțiu; ajutorul acordat Episcopului în întocmirea și redactarea a numeroase documente și memorii înaintate Curții imperial; instalarea Mitropolitului Șuluțiu (ocazie cu care a primit nobila misiune de a-l primi pe trimisul papei, Pronunțitul apostolic Viale Prela); l-a însoțit și sprijinit pe Episcopul de Gherla Ioan Alexi în deplasările sale la Viena, unde a militat în diferite chestiuni religioase sau laice în favoarea fostei grănicerimi etc.

La propunerea Episcopului de Gherla, Ioan Alexi, Macedon Pop a fost numit Prepozit capitular la Gherla în anul 1857, și instalat oficial la 24 mai 1858, funcție pe care a exercitat-o până în anul 1873. În noua demnitate ecleziastică, Pop a îndeplinit numeroase funcții și atribuții, continuând să slujească interesele bisericii, școlii și populației românești. La Gherla, fostul Vicar a deținut pe lângă funcția de Prepozit capitular și pe cea de Președinte al Tribunalului matrimonial diecezan, Președinte al Examinatorului prosinodal, Președinte al Comisiunii scolastice, și de asemenea a fost primul Protodirector al Liceului Teologic Regesc Episcopal Domestic, instituție care mai târziu a primit numele de Academia de Teologie.

Spre sfârșitul anului 1872, simțind că starea de sănătate i se înrăutățește pe zi ce trece, Macedon Pop redactează câteva documente cu valoare testamentară. Din analiza lor reiese că, la fel ca mulți alți nășăudeni, susținea și sprijinea în continuare învățământul și pe cei cu aplecare asupra formării lor ca intelectuali și oameni de nădejde ai țării. La 29 iulie 1873, suferind de litiază biliară, Macedon Pop decedează în spitalul Carolin din Cluj, la vârsta de 64 de ani, după o activitate depusă în slujba Bisericii și a neamului românesc de 38 de ani. A fost înmormântat în cimitirul central din Cluj, la slujbă nefiind prezenți nici un membru al familiei sale sau vreun reprezentant al Nășăudului, ținut pe care l-a iubit atât de mult.

Susținând necondiționat cauza națională și cultural-școlară și promovând prin toate mijloacele și cu toate resursele școala și educația, Macedon Pop se remarcă printr-o activitate

proprie de creație teologică și științifică. În perioada cât a deținut funcția vicarială la Năsăud, a tradus *Catehismul cel Mare* a lui Deharbe, care pentru o bună perioadă de timp a fost folosit ca manual în școlile confesionale din Transilvania și la Preparandia din Năsăud. De asemenea, opera sa mai cuprinde prelucrări sau traduceri ale *Catehismului Mic* precum și o lucrare tipărită la Viena și intitulată *Galeria icoanelor sfinte*, ce reprezintă un manual religios întocmit după cerințele sistemului de învățământ din acea perioadă. Lucrarea principală o reprezintă *Activitatea vicarilor foranei episcopoești greco-catolici din Districtul Năsăudului, de la înființarea vicariatului până la Anhidim Pop inclusive*, editat postum, în anul 1875, la Budapesta, de nepotul său, profesor la Gimnaziul de la Năsăud, Maxim Pop. Lucrarea reprezintă o scurtă istorie asupra activității vicarilor foranei din Năsăud, începând cu primul care a deținut funcția vicarială, Ioan Para, până la cel care îi va succeda autorului în scaunul vicarial, fratele său, Anhidim Pop. În introducere avem câteva pagini îndreptate către cititori, în care sunt prezentate pe scurt circumstanțele în care a ajuns să conceapă această lucrare. Mai departe, se discută în ordine cronologică aspecte relevante din activitatea a șase vicari năsăudeni, Ioan Para, Ioan Halmagy, Ioan Nemeș, Ioan Marian, Macedon Pop și Anhidim Pop. Capitolele referitoare la vicari reprezintă esența lucrării și prezintă numeroase informații extrem de prețioase în acțiunea de reconstituire a istoriei, îndeosebi bisericești, a ținutului grăniceresc năsăudean. Cartea se încheie cu prezentarea unui testament, prin care autorul precizează în ce mod să fie administrată averea pe care o lasă după trecerea în neființă, precum și câteva precizări legate de propria înmormântare și cheltuielile legate de aceasta.

Din analiza corespondenței lui Macedon Pop reiese că mare parte a acesteia s-a purtat între fostul Vicar și urmașul său în funcție, Grigore Moisi. Totuși, schimb de scrisori a mai făcut în diferite momente ale activității și cu alte personalități politice sau ecleziastice ale timpului, și anume cu Vasile Nașcu și Iacob Mureșan. În general, corespondența abordează teme cum ar fi: situația generată în teritoriul grăniceresc de desființarea instituției militare; informații despre acțiunile duse de năsăudeni pentru recăștigarea averilor grănicerești; probleme de natură administrativă bisericească etc.

Partea centrală a tezei de doctorat o constituie capitolul al IV-lea, consacrat Vicarului Macedon Pop, în care este analizată și interpretată, din perspectiva circularilor emise în perioada cât a deținut funcția vicarială la Năsăud, activitatea pe plan politico-național, religios, școlar și cultural. În deschiderea capitolului sunt prezentate câteva aspecte generale referitoare la istoria

Vicariatului foraneu al Rodnei, printre care motivațiile care au determinat înființarea acestei instituții ecleziastice, atribuțiile vicarilor precum și rolul Vicariatului în evoluția istorică a ținutului năsăudean.

În prima secțiune a capitolului s-a încercat să se surprindă principalele momente ale Revoluției de la 1848-1849 din această parte a Transilvaniei, evenimente cu profunde consecințe pentru societatea năsăudeană. Revoluția de la 1848-1849 din Transilvania, cauzată de nenumărate contradicții sociale și naționale, a avut ecou și pe teritoriul Regimentului II românesc de graniță, problemele fundamentale ale acesteia în ținutul Năsăudului fiind: speranța populației românești că a sosit timpul emancipării sale politice și economice, situația specială a grănicerilor năsăudeni; declanșarea războiului civil în provincie; implicarea regimentului năsăudean în confruntările cu armata revoluționară maghiară; distrugerile provocate satelor și locuitorilor români din zonă de către insurgenții maghiari; tratamentul brutal aplicat românilor civili de forțele de ocupație maghiară ș. a. În cadrul acțiunilor politice, care vor avea loc în ținutul năsăudean, locul central este ocupat de Macedon Pop, cel care preia funcția vicarială după moartea lui Ioan Marian, și o va ocupa între anii 1847-1858. La scurt timp după participarea, în fruntea unei delegații năsăudene, la Marea Adunare Națională de la Blaj, Vicarul inițiază și coordonează Adunarea grănicerilor de la Năsăud din 10 iulie 1848, care se încheie cu redactarea unei petiții, în care sunt cuprinse o serie de revendicări de ordin național, politic, social, economic, juridico-administrativ și cultural. Delegația însărcinată cu înaintarea documentului amintit mai sus Impăratului nu a primit însă permisiunea din partea autorităților de a pleca la Viena, decât în toamna anului 1848. În contextul înrăutățirii situației sociale și politice, la 13-14 septembrie 1848 are loc o a doua Adunare a grănicerilor la Năsăud, cu care ocazie s-a întocmit o nouă petiție (cele două documente înaintate Impăratului au rămas fără rezultat).

Implicarea în mișcarea revoluționară i-a creat și mari neplăceri lui Macedon Pop, declanșarea conflictului în toamna anului 1848 determinându-l să părăsească Năsăudul pentru o scurtă perioadă de timp. Ca urmare, s-a refugiat în Bucovina împreună cu soldații regimentului grăniceresc pentru care a îndeplinit funcția de preot militar. Odată cu întoarcerea la demnitatea vicarială a suferit un șoc și a fost cuprins de o mare dezamăgire și tristețe la vederea suferințelor pricinuite de maghiari populației grănicerești. Și de această dată Macedon Pop a reprezentat inițiatorul acțiunii de refacere materială și spirituală a ținutului năsăudean, făcând în permanență apel la unitate și fraternitate între locuitorii din valea superioară a Someșului Mare.

În cea de-a doua secțiune a acestui capitol s-a încercat, în urma analizei documentelor de arhivă, să se ofere o imagine de ansamblu a activității desfășurate de Macedon Pop în plan bisericesc. Astfel, Vicarul a încercat să transforme clerul într-un model de moralitate, demn de urmat de către năsăudeni. Nu de puține ori, i-a îndemnat și sfătuit pe preoții din subordine să respecte normele bisericești și să se apropie de oameni, încurajându-i în activitățile lor, dar și dojenindu-i în acele momente în care se îndepărtau de învățăturile bisericești. A militat din răspuțeri pentru îmbunătățirea situației materiale a oamenilor bisericii, vizând îndeosebi edificarea de noi lăcașe de cult și case parohiale, considerând că doar așa ar putea moderniza o clasă preoțească, de multe ori plafonată în realitățile rurale năsăudene ale secolului al XIX-lea. Eforturile sale s-au concretizat în ridicarea unor biserici noi, în repararea celor afectate de evenimentele de la 1848-1849, cum a fost cazul bisericii din Năsăud, dar și în construirea caselor parohiale din unele localități grănicerești. Prin circularele sale a solicitat clerului năsăudean să înceapă și să coordoneze o amplă mișcare de educare civică a populației năsăudene, care să facă cinste ținutului de graniță și care să așeze Năsăudul lângă celelalte provincii ale imperiului. Punând un deosebit accent pe pregătirea profesională a preoților, Macedon Pop inițiază o amplă campanie de atragere și promovare a celor bine pregătiți și de pedepsire sau înlăturare a celor care nu dovedeau un comportament adecvat. Prin intermediul circularilor populația năsăudeană este îndemnată și stimulată să contribuie la susținerea anumitor instituții, fundații dar și la sprijinirea anumitor persoane în intenția lor de a urma cursuri ale unor instituții de învățământ de prestigiu și de a se forma specialiști în diferite domenii.

După cum putem observa din următoarea secțiune a capitolului IV, Macedon Pop s-a implicat profund și în viața școlară a ținutului năsăudean, militând pe întreg parcursul vieții sale pentru modernizarea sistemului de învățământ. În viziunea sa școlile trebuie să susțină și să formeze acea elită intelectuală atât de necesară societății românești în lupta pentru emancipare politică și națională. În circularele sale sunt prezente numeroase solicitări și îndemnuri adresate populației năsăudene de a-și lăsa copiii la școală pentru a învăța și a deveni buni cetățeni ai unei societăți aflată în plină afirmare. De asemenea, preoții sunt rugați - și de multe ori obligați - să transmită astfel de mesaje în predicile lor duminicale, dar și să vegheze asupra procesului de învățământ care se desfășoară în parohiile lor. În urma desființării regimentului năsăudean, Vicarul și-a adus o contribuție substanțială la susținerea materială a acestor eforturi de culturalizare și educare sănătoasă a populației năsăudene. A fost arhitectul principal al deciziei

comunelor grănicerești năsăudene de a destina fondurile constituite pe perioada existenței regimentului scopurilor școlare în vederea formării unei elite intelectuale largi și solide în ținutul năsăudean. A susținut cu toată puterea organizarea de cursuri pedagogice și înființarea unei preparandii românești, care a reușit să formeze generații întregi de profesori calificați și inițiați în știința pedagogică a timpului. A reușit să aducă în școlile năsăudene dascăli competenți, mulți dintre ei formați la centre universitare europene, cum ar fi Vasile Nașcu, Cosma Anca, Vasile Petri etc. Pe plan cultural, Macedon Pop a încercat, prin circularele sale, să-i convingă pe preoți și nu numai de necesitatea și importanța abonării la revistele și ziarele românești, cum este cazul *Gazetei Transilvaniei*, dar și a achiziționării ultimelor apariții editoriale.

Activitatea vicarială a lui Macedon Pop nu se limitează doar la domeniul politico-național sau bisericesc. El s-a implicat activ și în dezvoltarea culturală a ținutului năsăudean, așa după cum reiese din cea de-a patra secțiune a capitolului. Urmează îndeaproape linia inițiată și promovată de predecesorii săi în scaunul vicarial, fiind preocupat de ridicarea nivelului de cultură și educație a populației grănicerești. Vicarul s-a remarcat ca un neobosit apărător al limbii române și a promovat necondiționat cultura în rândul clerului năsăudean și prin aceștia în rândul comunităților locale. Prin atitudinea sa față de cultură, Macedon Pop se înscrie pe direcția urmată de mișcarea romantică europeană care punea un deosebit accent pe cunoașterea științifică, militând întotdeauna pentru emanciparea poporului prin cultură. Astfel, Vicarul nu contenește să promoveze știința de carte și răspândirea culturii prin școli și prin diverse lucrări de popularizare a acesteia. Importanța școlii și a culturii pentru locuitorii fostei granițe reiese și din decizia de a pune fondurile grănicerești în slujba instituțiilor școlare și a procesului de educație și culturalizare a românilor în general. Nivelul ridicat de pregătire existent în cadrul sistemului școlar năsăudean se reflectă prin personalitățile formate pe băncile acestor școli, și care s-au remarcat în diferite domenii de activitate: armată, diplomatie, pedagogie, învățământ, religie, literatură, matematică, istorie, filosofie, biologie, geografie, medicină, drept etc. Mulți dintre intelectualii năsăudeni, printr-o rigurozitate științifică de admirat, au reușit să devină membri ai Academiei Române, după ce în prealabil au activat cu rezultate remarcabile în cadrul „Astra”. În procesul de educare și culturalizare a locuitorilor din ținutul năsăudean, un rol important, alături de școli, l-au avut și fondurile de carte particulare sau publice, presa, dar și numeroase societăți științifice și literare precum și câteva fundații și fonduri particulare din sumele cărora s-a asigurat educația a numeroase generații de tineri iubitori de carte.

Succesul deosebit înregistrat de instituția vicarială în emanciparea și modernizarea ținutului năsăudean se explică și printr-o excelentă colaborare cu autoritățile laice, așa după cum se arată în cea din urmă secțiune a acestui capitol. Cooperarea oamenilor bisericii cu funcționarii statului a produs o remarcabilă metamorfoză la nivel individual și colectiv a societății năsăudene. În acțiunea lor de organizare și coordonare a vieții religioase, școlare și culturale a populației din ținutul Năsăudului, vicarii s-au bazat în principal pe preoți și pe învățători, iar rezultatul misiunii lor comune a constat în cristalizarea și maturizarea unei elite intelectuale, care de la bun început s-a pus în slujba cauzei poporului. Absolvenții școlilor năsăudene au devenit preoți, învățători, avocați, funcționari, militari reușind, printr-o colaborare fertilă cu Vicarul Năsăudului, să pună bazele unei mișcări naționale, care în final a dus la emanciparea politico-națională a românilor năsăudeni.

Implicarea și colaborarea Vicarului cu autoritățile școlare s-a soldat cu edificarea de noi unități școlare, achiziționarea de manuale și alte instrumente necesare procesului de învățământ, o mai bună salarizare a învățătorilor, creșterea procentului de frecvență a cursurilor. Toate acestea au determinat dezvoltarea și modernizarea procesului de educație și creșterea nivelului de culturalizare a populației năsăudene.

Emanciparea și modernizarea societății năsăudene a fost radical influențată de implicarea activă a două instituții, care de-a lungul timpului au organizat și coordonat procesul de ridicare și de dezvoltare spirituală, intelectuală și materială a locuitorilor din valea superioară a Someșului Mare: Biserica și instituția militară. Încă de la înființarea sa, Regimentul a căutat a forma grănicerilor spiritul de disciplină și rigoare austriac, în această încercare implicându-se și Biserica prin instituția vicariatului. Colaborarea permanentă dintre cele două instituții a produs rezultate remarcabile în evoluția socială, politico-națională, economică, școlară și culturală a ținutului năsăudean. Dacă la început, năsăudenii au fost destul de circumspecți în privința instituției militare, în timp au realizat avantajele și beneficiile statutului de grăniceri și au fost martorii unei transformări a mentalității și a societății în ansamblul său. Cooperarea oamenilor bisericii cu ofițerii Regimentului nu s-a limitat doar la spectre religioase sau militare, ci s-a manifestat și în viața cotidiană a societății năsăudene, în domeniul școlar, cultural, economic, sanitar etc.

Capitolul al V-lea al tezei, în care se discută despre Macedon Pop ca militant în lupta pentru recâștigarea averilor grănicerești, își propune să surprindă și să analizeze momentul

culminant al implicării politice și naționale a Vicarului, și anume participarea efectivă la lupta pentru redobândirea bunurilor confiscate de către autoritățile statului. Încercările Erariului austriac de a pune mâna pe bunurile grănicerilor a determinat o coalizare a intelectualității năsăudene, și nu numai, în scopul recuperării drepturilor proprii. Lupta pentru recâștigarea averilor grănicerești, care s-a desfășurat în linii generale pe parcursul celei de-a doua jumătăți a secolului al XIX-lea, relevă un remarcabil simț al proprietății, pe care-l posedau locuitorii din valea superioară a Someșului Mare, reprezentând una dintre cele mai importante moșteniri încă din timpuri imemorabile.

La puțin timp după încheierea Revoluției, autoritățile habsburgice au decis desființarea regimentelor de graniță din Transilvania, ceea ce va trimite ținutul năsăudean într – o nouă etapă a evoluției sale, dominată de lupta foștilor grăniceri pentru recâștigarea averilor grănicerești. Mișcarea petiționară din perioada postrevoluționară s-a manifestat pe două planuri. Primul este reprezentat de elita politică românească, care a constituit o delegație națională mandatată de Comitetul Național Român să susțină cererile politice ale românilor. Al doilea plan este cel de la nivel local, prin angajarea reprezentanților comunităților rurale, care au fost mandatați să înainteze petiții menite să le apere vechile privilegii și propriile interese.

Mișcarea petiționară a locuitorilor din fosta graniță militară a cuprins aproape în întregime cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Fenomenul a reușit, pe lângă faptul că reprezintă o particularitate istorică transilvăneană, să obțină în cele din urmă rezultatul mult așteptat: dreptul de proprietate asupra tuturor bunurilor grănicerești. În cele ce urmează vom prezenta pe scurt petițiile adresate împăratului de către năsăudeni: 1) În anul 1852 populația fostă grănicerească adresează Împăratului o petiție, în care solicită restituirea proprietăților, a fondurilor și a locuințelor ce au aparținut foștilor ofițeri din regiment. 2) Petițiile din anul 1853 adresate Comisiei de delimitare a proprietăților fostei granițe militare, prin care se solicită recunoașterea titlului de proprietate asupra tuturor bunurilor ce se află pe teritoriul fostei granițe militare. 3) Petiția din 1856 adresată Împăratului în care solicită desființarea sechestrului pus pe păduri și predarea fondului de monture. 4) Petiția din 13 decembrie 1860, prin care se solicită recunoașterea statutului de oameni liberi locuitorilor din teritoriul fostului regiment. 5) Petițiile din anul 1861, prin care se solicită înființarea Districtului Năsăud. 6) Petiția din anul 1862 cu privire la „cearta de hotar”, care se referă la dreptul de proprietate al grănicerilor din comunele Rebrîșoara, Feldru și Ilva - Mică. 7) Petiția din 5 octombrie 1865, prin care îi este prezentată Împăratului marea nedreptate ce s-ar fi făcut foștilor

grăniceri printr-o nouă împărțire a munților revendicați. 8) Petiția din anul 1886 adresată Împăratului și îndreptată împotriva politicii de maghiarizare dusă de baronul Bánffy Dezideriu, ce îndeplinea funcția de Comite suprem.

Într-un final mult așteptat, în 1890 se încheie pacea judecătorească, prin care va fi recunoscut dreptul de proprietate al comunelor foste grănicerești asupra pădurilor, munților și a celorlalte bunuri. Dreptul nu va mai putea fi încălcat și contestat nici de către organele statului și nici de unele familii de aristocrați unguri.

Concluzii

Pe parcursul actualei teze de doctorat autorul și-a propus realizarea unei schițe monografice a Țării Năsăudului, a teritoriului fostului Regiment al II-lea românesc de graniță, din perspectiva vieții și activității lui Macedon Pop. Redescoperirea unor personalități, cum a fost și Vicarul și Prepozitul Macedon Pop, care a și-a lăsat o profundă amprentă asupra vieții politice, religioase, și culturale a societății năsăudene, constituie un demers mai mult decât necesar. Mai mult, este o datorie și o obligație morală de a scoate la lumină și a reazeza în rândul marilor nume năsăudene, și de ce nu naționale, pe omul și Vicarul Macedon Pop.

Cercetarea vieții, activității și operei lui Macedon Pop necesită și abordarea contextului politic, național, economic, religios și cultural în care s-a manifestat personalitatea năsăudeană. Instaurarea dominației habsburgice în Transilvania aduce cu ea o serie de transformări radicale, care vor influența în mod profund și ireversibil mentalitatea colectivă: Unirea cu Biserica Romei și înființarea Bisericii greco-catolice, dezvoltarea învățământului în limba română, modernizarea Bisericii ortodoxe și, în special, constituirea sistemului graniței militare.

Odată cu înființarea graniței militare și prin participarea la campaniile militare ale Imperiului Habsburgic, populația năsăudeană a conștientizat statutul său special administrativ și politic. În urma procesului de militarizare, pe teritoriul Regimentului se pune un accent deosebit pe utilizarea expresiei stare militară. Prin aceasta se urmărea reafirmarea statutului de oameni liberi, definirea noului statut față de sașii bistrițeni și față de celelalte națiuni privilegiate, precum și obținerea unei poziții speciale în cadrul societății românești. Astfel, a luat naștere sentimentul apartenenței la o comunitate distinctă dominată de o mentalitate aparte denumită mentalitate grănicerească. Prin militarizare s-a reușit o mult mai bună implementare a statutului de oameni liberi în mentalitatea grănicerească, oferind posibilitatea conștientizării apartenenței la o anumită stare socială, cea militară, mult mai solidă sub raport teritorial, socio-economic, cultural și etnic.

Alături de ideea de oameni liberi, mentalitatea grănicerească se mai poate defini și printr-un accentuat sentiment al proprietății, ambele trăsături reprezentând importante moșteniri venite din cele mai vechi timpuri.

Expresiile prin care este numită Valea Superioară a Someșului Mare, Valea Rodnei sau Districtul Rodnei, reprezintă o dovadă a conștientizării existenței unui district cu o populație majoritar românească, o dovadă a existenței unei conștiințe năsăudene. Locuitorii din ținutul năsăudean conștientizează diferențierile de ordin economic, politic, social și etnic dintre români și națiunile privilegiate, ca dovadă: sașii din Bistrița sunt numiți orășeni sau locuitori din „Fundus Regius”, locuitorii din Valea Superioară a Someșului Mare sunt oameni liberi, iar țărani de pe domeniile feudale învecinate sunt iobagi.

Credința și însuflețirea cu care grănicerii năsăudeni au luptat în timpul Revoluției de la 1848 își are originea în drepturile câștigate de aceștia, în statutul lor de oameni liberi afectat de numeroase obligații pe care au trebuit să le suporte de-a lungul timpului. În schimbul primirii statutului de oameni liberi, grănicerii și-au oferit Impăratului loialitatea.

Exponent al generației de intelectuali formați în școlile năsăudene, Macedon Pop (1809-1873) se impune ca una dintre personalitățile marcante ale Năsăudului. Deși, este mult mai prezent și mai reprezentativ în planul afirmării politico-naționale, Macedon Pop a contribuit în mare măsură și la consolidarea sistemului de învățământ din zona Năsăudului, urmând îndeaproape liniile politicii școlare inițiate de predecesorul său, Vicarul Ioan Marian.

Cu toate că a activat în slujba Bisericii, este aproape imposibil de identificat vreun eveniment politic, cultural și școlar din ținutul năsăudean între 1846-1873, în care să nu fie întâlnit numele și contribuția lui Macedon Pop. După numirea sa în scaunul vicarial, se afirmă prin câteva dispoziții foarte inspirate privind propășirea culturală a satelor grănicerești. Se preocupă de funcționarea cursurilor Preparandiei, îndeplinește un rol extrem de important în apărarea limbii române, este preocupat de desfășurarea cursurilor școlare în condiții dintre cele mai bune și a coordonat și condus și lupta grănicerilor pentru obținerea drepturilor și proprietăților lor.

În perioada în care a funcționat ca Vicar al Năsăudului, Macedon Pop va ocupa locul central în cadrul acțiunilor politice. Această perioadă constituie deceniul de luptă al vieții lui Macedon Pop în planul afirmării naționale și patriotice a românilor din ținutul Năsăudului, sub aspect politic, socio-economic și cultural - spiritual, miezul acțiunilor dedicate scopului

propus fiind participarea în fruntea delegației grănicerești la Adunarea Națională de la Blaj din 3-5 mai 1848. Macedon Pop, posesor al unei vaste culturi teologice dar și istorice, își va dona biblioteca, atât de dragă lui, liceului din Năsăud, el fiind principalul arhitect al acestei prestigioase instituții de cultură românească.

În încheiere, trebuie precizat că autorul a urmărit, prin cursul lucrării, mai ales formarea și activitatea lui Macedon Pop și contextul social, politic și cultural în care s-a manifestat, încercând oferirea unei perspective istoriografice actuale asupra personalității și operei fostului Vicar și Prepozit năsăudean. El a reprezentat cu onoare generația din care făcea parte, fiind un om foarte activ, scrupulos și exact în împlinirea misiunilor care și le-a asumat. Macedon Pop rămâne apărător al dreptății, moralității și ordinii, întru slujirea Bisericii și-a neamului.

BIBLIOGRAFIE

A. SURSE INEDITE

Arhivele Naționale. Direcția Județeană Bistrița-Năsăud

Fonduri:

1. Colecția Iuliu Moisil
2. Fond Vicariatul Rodnei, Reg. inv. nr. 1560
3. Fond Anton Coșbuc, Reg. inv. nr. 269

Arhivele Naționale. Direcția Județeană Cluj

Fonduri:

1. Directoratul fiscal (1772-1918), d. 161.

B. SURSE EDITE

1. Bichigean, Vasile, *Poemation de secunda legione valachica sub Carolo barone Enzenbergio*, în *A.S.*, nr. 2, 1925, pp. 13-19; nr. 3, pp. 39-65; nr. 4, pp. 51-80.
2. Bichigean Vasile, *Statutul grăniceresc*, în *A.S.*, nr. 8, 1928, pp. 76-92; nr. 9, pp. 104-121.
3. Buzilă, Ștefan, *Documente bisericești*, în *A.S.*, nr. 15, 1913, pp. 15-23; nr. 17, 1933, pp. 234-250; nr. 18, 1936, pp. 398-446.
4. Pop, Macedon, *Activitatea vicarilor foranei episcopoești greco-catolici din districtul Năsăudului*, Budapesta, 1875.
5. Șimon, Nestor, *Vasile Nașcu. Viața și faptele lui*, Năsăud, 1911.
6. Șotropa, Valeriu, *Districtul grăniceresc năsăudean și locul său în lupta pentru progres social și libertate națională a românilor din Transilvania*, Cluj - Napoca, 1975.
7. Șotropa, Virgil, Drăganu, *Nicolae, Istoria școalelor năsăudene*, Năsăud, 1913.

A. PERIODICE

1. *Cuibul visurilor 1998*
2. *File de istorie*
3. *Minerva*, 1891-1894
4. *Plaiuri nășăudene* 1943-1945
5. *Revista Bistriței* 1903-1909
6. *Săptămîna* 1928-1944
7. *Transilvania* 1838-1892

A. LUCRĂRI GENERALE

1. Albu, Nicolae, *Istoria școlilor românești din Transilvania 1800-1867*, București, 1971.
2. Albu, Nicolae, *Istoria învățământului românesc din Transilvania până la 1800*, Blaj, 1944.
3. Andrei, Mirela, *La granița imperiului. Vicariatul Rodnei*, Cluj- Napoca, 2006.
4. Balog, Iosif Marin, Balog, Anișoara, *Institute și societăți de asigurare din Transilvania în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Rolul lor în promovarea asociaționismului și spiritului de solidaritate*, în *Revista Bistriței*, nr. XXIII, 2009.
5. Barițiu, George, *Materialu pentru istoria Regimentului I grănițariu din Transilvania*, în „*Transilvania*”, XVI, nr. 5 – 6, 1885.
6. Berenger, Jean, *Istoria Imperiului Habsburgilor. 1273-1918*, București, 2000.
7. Bergdolt, Klaus, *Ciuma istoria morții negre*, București, 2013.
8. Bernath, Mathias, *Habsburgii și începuturile formării națiunii române*, Cluj-Napoca, 1994
9. Bernstein, Serge, Milza, Pierre, *Istoria Europei*, vol III, București, 1998.
10. Bocșan, Nicolae, Lumperdean, Ioan, Pop, Ioan-Aurel, *Etnie și confesiune (secolele XIII-XIX)*, Oradea, Ed. Fundația „ Cele trei Crișuri”, 1994.

11. Bocșan, Nicolae, *Ideea de națiune la românii din Transilvania și Banat. Secolul al XIX -lea*, Cluj-Napoca, 1997.
12. Bocșan, Nicolae, Mitu, Sorin, Nicoară, Toader, Vese, Vasile, *Manual multifuncțional de istorie modernă a României*, Cluj-Napoca, Ed. Presa Universitară Clujeană, 1998.
13. Bodale, Horațiu, *Bursieri români greco-catolici la școlile Romei (secolele XVIII-XIX)*, în *A.S.*, nr. 2, 2003.
14. Bojor, Victor, *Canonicii diecezei greco-catolice de Gherla, acum Cluj - Gherla (1857-1937)*, Cluj, 1937.
15. Câmpeanu, Remus, *Elitele românești în Transilvania veacului al XVIII-lea*, Cluj-Napoca, 2000.
16. Câmpeanu, Remus, *Intelectualitatea românească din Transilvania în veacul al XVIII -lea*, Cluj-Napoca, 1999.
17. Comșa, Nicolae, Seiceanu, Teodor, *Dascălii Blajului*, București, 1994.
18. Chaunu, Pierre, *Civilizația Europei în secolul luminilor*, vol I, București, 1986.
19. Constanțiu Dinulescu, *Ipostaze ale gândirii politice și diplomatice din Europa premodernă (secolele XVI- XVIII)*, Târgoviște, 2012.
20. Csucsuj, István, *Istoria pădurilor din Transilvania 1848-1914*, Cluj-Napoca, 1998.
21. Deletant, Dennis, Bărbulescu, Mihai, Hitchins, Keith, Papacostea, Șerban, Teodor, Pompiliu, *Istoria Românilor*, București, 2004.
22. Din Petre, *Românii transilvăneni între sentimentul identității naționale moderne și cel al apartenenței la Imperiul habsburgic în secolul al XVIII-lea*, în *Revista Bistriței*, nr. XIX, 2005.
23. Geiss, Imanuel, *Istoria lumii din preistorie până în anul 2000*, București, 2003.
24. Giurescu, Constantin, *Istoria Românilor*, vol. III, București, 2007.
25. Hitchins, Keith, *Conștiință națională și acțiune politică la românii din Transilvania (1700-1868)*, vol. I, Cluj-Napoca, 1987.
26. Madly, Lóránd, *Câteva aspecte ale vizitei Împăratului Francisc Iosif în Transilvania din vara anului 1852*, în *A.S.*, nr. 2. 2003.
27. Maior, Liviu, *Habsburgi și români. De la loialitatea dinastică la identitate națională*, București, 2006.
28. Maior, Liviu, *1848-1849. Români și unguri*, București, 1998.

29. Mantran, Robert, *Istoria Imperiului Otoman*, București, 2001.
30. Marțian, Ironim, *Momente din lupta năvădenilor pentru emancipare în secolul XVIII*, în *A.S.*, nr. 4, 2005.
31. Miron, Greta Monica, *Biserica Greco-Catolică din Transilvania în anii reformismului*, în Remus Câmpeanu, Anca Câmpian(coord.), *În spiritul Europei moderne: administrația și confesiunile din Transilvania în perioada reformismului terezian și iosefin(1740-1790)*, Cluj-Napoca, 2009.
32. Mitu, Sorin, *Transilvania mea. Istorii, mentalități, identități*, Iași, 2006.
33. Nicoară, Toader, *Sentimentul de insecuritate în societatea românească la începuturile timpurilor moderne (1600-1830)*, Cluj - Napoca, 2002.
34. Onofreiu, Adrian, *Contribuții documentare privind istoricul Districtului Năsăud (1861-1876)*, în *A.S.*, nr. 4, 2005.
35. Păiuș, Liviu, *Monografia comunei Rodna Veche*, Bistrița, 2003.
36. Păiuș, Liviu, *Florian Porcius - om al cetății*, în *A.S.*, nr. 5, 2006.
37. Popeangă, Vasile, *Școala românească din Transilvania în perioada 1867-1918 și lupta sa pentru unire*, București, 1974.
38. Prodan, David, *Supplex Libellus Valachorum*, București, Ed. Enciclopedică, 1998.
39. Prodan, David, *Problema iobăgiei în Transilvania 1700-1848*, București, Ed. Științifică și Enciclopedică, 1989.
40. Retegan, Simion, *Satul românesc din Transilvania- ctitor de școală 1850 -1867*, Cluj - Napoca, 1994.
41. Retegan, Simion, *Sate și școli românești din Transilvania la mijlocul secolului al XIX-lea 1867-1875*, Cluj - Napoca, 1994.
42. Tutula Vasile, *Granița militară de sud și sud-est a Imperiului Habsburgic (1522-1881)*, în *A.S.*, Seria III, nr. 6, 2007.
43. Sigmirean, Cornel, *Istoria formării intelectualității românești din Transilvania și Banat în epoca modernă. Studenți români la universități din Europa centrală și de vest*, Cluj - Napoca, 2000.
44. Tanco, Teodor, *Virtus Romana Rediviva, vol. I-VII (Insemnări și portrete)*, Bistrița, 1973-1993.
45. Tanco, Teodor, *Soldați fără arme*, Cluj-Napoca, 2012.

46. Taylor, A.J.P., *Monarhia habsburgică 1809-1918. O istorie a Imperiului Austriac și a Austro-Ungariei*, București, 2000.
47. Vlădică, Mircea, *Sângeorz - Băi, veche vatră de credință și cultură românească*, Cluj-Napoca, Ed. Napoca Star 2003.
48. Zollner, Erich, *Istoria Austriei*, Vol I-II, București, 1997.

B. LUCRĂRI SPECIALE

1. Adăscăliței, Felicia, *Rolul și poziția preotului în satul transilvănean - Protopopiatul greco-catolic al Hunedoarei (1853-1867)*, în A.S., Seria III, nr. 6, 2007.
2. Andrei, Mirela, Dan, Aurelia, *Școală și Biserică. Circularele școlare din vicariatul Rodnei (1850-1918)*, vol I, Cluj-Napoca, 2008.
3. Andrei, Mirela, Popa(coord.), Diana Covaci, Ana Victoria Sima, Mihaela Bedecan, Aurelia Dan, Iosif Marin Balog, *Canonici, profesori și vicari foranei, din Biserica Română Unită (1853-1918). Dicționar*, Cluj-Napoca, Ed. Mega, 2013.
4. Andrei, Mirela, *Școala confesională năsăudeană în timpul regimului politic dualist austro-ungar*, în A.S., nr. 5, 2006.
5. Andrei, Mirela, *Autonomia unei biserici. Memorandumul vicariatului foraneu al Rodnei din 1882 adresat episcopului de Gherla, Ioan Szabó*, în A.S., nr. 3, 2004.
6. Andrei, Mirela, *Edificii bisericesti în Vicariatul Rodnei în a doua jumătate a secolului al XIX-lea și începutul secolului XX*, în A.S., nr. 4, 2005.
7. Andrei, Mirela, *Începuturile învățământului năsăudean. Școlile triviale*, în A.S., nr. 2, 2003.
8. Andrei, Mirela, *Clerul parohial și personalul ecleziastic auxiliar greco-catolic din vicariatul Rodnei în deceniul neoabsolutismului*, în A.S., nr. 1, 2002.
9. Bălan, Traian, *Aspecte privind mișcarea memorandistă în ținutul Bistriței și Năsăudului (1884-1805)*, în *File de Istorie*, vol. VI, 1989.
10. Bichigean, Vasile, *Un capitol din lupta românilor someșeni cu sașii din Bistrița*, în A.S., nr. 6, 1926.

11. Boca, Pompei, *Învățămintul românesc din județul Bistrița - Năsăud la mijlocul secolului al XVIII-lea*, în *A.S., Seria II*, nr. 4, 1977.
12. Bocșan, Nicolae, *Revoluție și Revoluționar la Românii din Transilvania în 1848 (martie – august)*, în *Studia Universitatis Babeș - Bolyai, Historia*, XXXV, 1.
13. Bocșan, Nicolae, *Legalism și Revoluție în evenimentele din 1848-1849 la Românii din Transilvania*, în *Revista istorică*, tom V, nr. 5-6, 1994.
14. Bocșan, Nicolae, *Contribuții la istoria mentalității revoluționare. Noțiunea de Revoluție la Românii din Transilvania (septembrie 1848 – august 1849)*, în David, Prodan, *Puterea modelului*. Coordonatori: N. Bocșan, N. Edroiu, L. Maior, A. Răduțiu, P. Teodor, Cluj – Napoca, C.S.T., 1995.
15. Bolovan, Ioan, Onofreiu, Adrian, *Contribuții documentare privind istoria regimentului grăniceresc năsăudean*, București, 2006.
16. Bolovan, Ioan, Onofreiu, Adrian, *Revoluția de la 1848-1849 în zona regimentului grăniceresc năsăudean*, Cluj-Napoca, 2003.
17. Bolovan, Ioan, *Epidemiile de holeră din Transilvania în secolul al XIX-lea: perspective demografice și comportamentale*, în Nicolae Edroiu (coord.), *Studii istorice privind relațiile româno-ungare*, Editura Mega, Cluj Napoca, 2010.
18. Boșca, Mălin, Emil, *Procesul memorandistului năsăudean popa Gherasim Domide*, în *Plaiuri năsăudene*, an I, nr. 2-3, 1943.
19. Breharu, Gheorghe, *Prepozitul Macedon Pop (1809-1873)*, în *Deșteptarea credinței*, Dej, An VII, Nr. 8(77), 1996.
20. Bureacă, Ioan, *Ardealul cu ținutul Năsăudului și Bistriței în confruntările tragice ungaro-române din anii 1848-1849*, Bistrița, 2006.
21. Bureacă, Ioan, *Revoluția de la 1848-1849*, în *File de Istorie*, Bistrița, vol IV, 1975.
22. Bureacă, Ioan, *Câteva aspecte particulare specifice evenimentelor din anii 1848-1849 în județul Bistrița-Năsăud*, în *File de Istorie*, vol. IV, 1976.
23. Bureacă, Ioan, *Aspecte ale bejeniei în veacul al XVIII-lea din județul Bistrița-Năsăud*, în *Revista Bistriței*, vol. I, 1971.
24. Buta, Mircea Gelu, Onofreiu, Adrian, *Petiții din granița năsăudeană în a doua jumătate a secolului al XIX - lea. Contribuții documentare*, Cluj–Napoca, 2012.

25. Buta, Mircea Gelu, Pupeză, Magda, *Aspecte ale asistenței medico-sanitare din ținutul Năsăudului în timpul regimentului de graniță (1762-1851)*, în *Revista Bistriței*, nr. VIII, 1994.
26. Buta, Mircea Gelu, Onofreiu, Adrian, Salvan, Andreea, *Bârgăul sub pajura imperială*, Cluj-Napoca, Ed. Eikon, 2011.
27. Chindriș, Ioan, Iacob, Niculina, *Silvius Tannoli și poemul său grăniceresc*, în *Școala Ardeleană*, IV, 2010.
28. Cosma, Ela, *Regimentele austriece, comandanții și efectivele lor în Transilvania (1848-1849)*, în *Biografii istorice transilvane VII. Armate, comandanți, conducători în Transilvania (1848-1849)*, Cluj-Napoca, Ed. Argonaut, 2013.
29. Cosma, Ela (coord.), Daniela Deteșan, Angela Stîcalin-Colin, Tatian Onilov, *Armatele imperiale austro-ruse și românii la 1848-1849. Documente militare, vol II- Corespondență și rapoarte militare*, Cluj-Napoca, Ed. Argonaut & Symphologic Publishing, Canada, 2013.
30. Cosma, Ela (coord.), Daniela Deteșan, Angela Stîlcan-Colin, Tatiana Onilov, *Armatele imperiale austro-ruse și românii la 1848-1849. Documente militare vol. I. Descrieri generale și militare*, Cluj-Napoca, Ed. Argonaut & Symphologic Publishing, Canada, 2012
31. Dan, Aurelia, *Școlile grănicerești năsăudene (1851-1918)*, Cluj-Napoca, Ed. Presa Universitară Clujeană, 2012.
32. Dan Aurelia, *Dinamica populației școlare pe teritoriul fostului Regiment II românesc de graniță între anii 1858-1866*, în *A.S.*, nr. 6, 2007.
33. Dan, Aurelia, *Starea școlilor de pe teritoriul fostului regiment românesc II de graniță în perioada absolutistă (1851-1860)*, în *A.S.*, nr. 4, 2005.
34. Darabont, Elena, Onofreiu, Adrian, *Fondurile Grănicerești Năsăudene. Mărturii documentare*, în *A.S.*, nr. 1, 2002.
35. *Dicționarul Culturii și Civilizației populare al județului Bistrița-Năsăud, vol. I, Țara Năsăudului*, Cluj-Napoca, 2010.
36. Dologa, Dorin, *Societatea de lectură a elevilor Virtus Romana Rediviva în perioada dualismului austro-ungar 1867-1914*, în *Revista Bistriței*, nr XXIII, 2009.

37. Dörner, Anton, *Instaurarea regimului habsburgic în Transilvania. Context și realizare*, în Nicolae Edroiu(coord.), *Studii istorice privind relațiile româno-maghiare*, Cluj-Napoca, Ed. Mega, 2010.
38. Drăgoi, Macarie, Dan, Marius, *Instituirea preoților în vicariatul Rodnei - cazul de la Feldru din 1890*, în *A.S.*, nr. 5, 2006.
39. Dumitran, Daniel, *Misiunea pastorală în Biserica Română Unită. Cazul episcopului Ioan Bob*, în *Revista Bistriței*, nr. XIV, 2000.
40. Edroiu, Nicolae, Cernovodeanu, Paul, *Istoria Românilor*, vol VI, București, Ed. Enciclopedică, 2012.
41. Filipoiu, Onisim, *Contribuții istorice memorandiste*, în *A.S.*, nr. III, 1975.
42. Găzdac, Grigore, *Ecouri ale iluminismului în Ținutul Năsăudului*, în *A.S.*, Seria II, nr. 2, 1974.
43. Grapini, Florea, *Cartea vieții părintelui Pamfilu*, Suceava, Ed. Mușatinii, 2003.
44. Iudean, Ovidiu, *Rolul fundațiilor personale administrate de „Fondurile grănicerești năsăudene” în dezvoltarea învățământului din ținutul Năsăudului. Studiu de caz: Fundația „Locotenent George Pop din Leșu”*, în *Revista Bistriței*, nr. XXIII, 2009.
45. Iuga, Traian, *Aspecte ale mișcării memorandiste în județul Bistrița Năsăud*, în *Revista Bistriței*, nr. VII, 1993.
46. Lumperdean, Ioan, *La longue durée în mentalitatea și limbajul grănicerilor năsăudeni. Repere economico-sociale și politico-naționale*, în *Revista Bistriței*, nr. 30, 1994.
47. Lungu, Mihail, Corneliu (coord.), *De la Pronunțament la Memorandum. 1868-1892. Mișcarea memorandistă, expresie a luptei naționale a românilor*, București, Ed. Arhivele Statului din România, 1993.
48. Lungu, Octavian, *Exploatarea pădurilor grănicerești din Bistrița-Năsăud*, București, 1935.
49. Manoliu, Sandu, *Icoana unei școli dintr-un colț de țară românesc*, Bistrița, 1929.
50. Matei, Alexandru, *Mărturii noi privitoare la legăturile dintre populația românească din Transilvania și Moldova , la mijlocul secolului al XVIII-lea*, în *File de Istorie*, vol I, 1971.

51. Marțian, Ironim, *Prepozitul și vicarul capitular Macedon Pop*, în *Cuibul visurilor*, an III, nr 1-2, 1998.
52. Marțian, Ieronim, *Viața religioasă năsăudeană, în Monografia orașului Năsăud (1245-2012)*, vol. II, Cluj-Napoca, 2013.
53. Marțian, Ieronim, *Alexandru Bohățel (1816-1897) în Năsăud*, în A.S., nr. 9, 2010.
54. Marțian, Iulian, *O scrisoare din 1849*, în A.S., nr. 4, 1925.
55. Marțian, Iulian, *Țara Năsăudului*, în A.S, nr. 10, 1929.
56. Marțian, Iulian, *Jurnalul locotenentului Ioan Tomuța*, în A.S., nr. 10, 1929.
57. Marțian, Iulian, *Raportul locotenentului Friedrich Storch de Arben*, în A.S., nr. 12, 1930.
58. Matei, Al., *Autorii „RESBELULUI ORIENTALE ILLUSTRATU” urmăriți de autorități - Contribuții documentare*, în A.S., Seria II, nr. 4, 1977.
59. Mârza, Iacob, *Etape și momente din istoria învățământului în Transilvania (sec. XVIII-XIX)*, Sibiu, Ed. Imago, 2002.
60. Mișu, Elena, *Un apel pentru cei morți. Rapoartele preoților greco- catolici, 1848-1849*, Blaj, 2012.
61. Mitu, Sorin, *Mobilizare politică și naționalism la Năsăud, în vara lui 1848*, în A.S., nr. 3, 2004.
62. Moisil, Grigore, *O pagină din trecutul instituțiilor de învățământ din Năsăud*, în *Școala practică*, An III, nr. 11-12, 1885.
63. Moisil, Iuliu, *Figuri grănicieresti năsăudene. Vasile Nașcu 1816-1867*, în A. S., nr. 20, 1936.
64. Moisil, Iuliu, *Figuri grănițerești năsăudene. Artemiu Publiu Alexi*, în A.S., nr. 24, 1938.
65. Moisil, Iuliu, *Figuri grănițerești năsăudene. Vicarul și prepozitul Macedon Pop*, în A.S., nr. 19, 1936.
66. Moisil, Iuliu, *Conștiința națională și eroismul grănițerilor năsăudeni*, în A.S., nr. 24, 1938.
67. Moisil, Iuliu, *Figuri grănițerești năsăudene. Vicarul Ioan Marian*, în A.S., nr. 19, 1936.

68. Moisil, Iuliu, *Figuri grănițierești năsăudene. Vicarul Grigore Moisil*, în A.S., nr. 19, 1936.
69. Moisil, Iuliu, *Figuri grănițierești năsăudene. Florian Porcius*, în A.S., nr. 20, 1936.
70. Moisil, Iuliu, *Figuri grănițierești năsăudene. Ioachim Mureșianu*, în A.S., nr. 20, 1936.
71. Moisil, Iuliu, *Figuri grănițierești năsăudene. Alexandru Bohățel*, în A.S., nr. 21, 1937.
72. Moisil, Grigore, *1814-1891. Autobiografie*, în A.S., nr. 4, 1926.
73. Moldovan, Peter, *Pace și război. 1848-1849 în Transilvania centrală. Mișcările revoluționare și războiul civil*, Cluj-Napoca, 2008.
74. Moldovan, Iuliu, *O încercare de fugă în Moldova în 1763 a unor iobagi români din Pinticu și din alte sate ale județului Bistrița-Năsăud*, în *File de Istorie*, vol. VI, 1989.
75. Mureșan, Dumitru, Lăpușneanu, Ioan, Maghiar, Ovidiu, *Năsăudul sub teroarea timpului*, Bistrița, 2011.
76. Mureșan, Ioan, Onofreiu, Adrian, Prahase, Mircea, *Arhivele - mărturii ale trecutului. Nestor Șimon - Starea regimentului și evenimentele din anii 1848-1849*, Bistrița, 2007.
77. Mureșianu, Aurel, *Două scrisori ale vicarului Macedon Pop către Iacob Mureșianu*, în A.S., nr. 6, 1926.
78. Nicoară, Simona, *Dilemele luminării în orizontul cultural al secolelor XVII-XIX*, în A.S., Seria III, nr. 2, 2003.
79. Onișor, Victor, *Legile grănițierilor năsăudeni despre administrarea pădurilor, regularea proprietății, contractul din 1872 și pacea judecătorească din 1890*, Bistrița, 1905.
80. Onofreiu, Adrian, *Nestor Șimon -Corespondență*, Cluj-Napoca, 2005.
81. Onofreiu, Adrian, *Districtul Năsăud (1861-1876)*, Cluj-Napoca, 2010.
82. Onofreiu, Adrian, *Nestor Șimon- Restituiri*, Cluj-Napoca, 2012.
83. Onofreiu, Adrian, *Mentalitate năsăudeană în documente de arhivă*, în *Studii și cercetări etnoculturale*, Bistrița, XI, 2006.
84. Onofreiu, Adrian, *Contribuții documentare privind mentalitatea grănicerească năsăudeană*, în *Studii și cercetări etnoculturale*, XIII, 2008.
85. Onofreiu, Adrian, *Considerații privind redobândirea proprietăților grănicerești în perioada Districtului Năsăud (1861-1876)*, în *Anuarul Asociației profesorilor de istorie din România, Filiala Bistrița-Năsăud*, 2008.

86. Onofreiu, Adrian, *Structura și organizarea proprietății funciare în zona rurală a Districtului Năsăud (1861-1876)*, în *Relația rural-urban. Ipostaze ale tradiției și modernizării*, coord. Iosif Marin Balog, Rudolf Gräf, Ioan Lumperdean, Cluj-Napoca, 2010.
87. Onofreiu, Adrian, *Contribuții referitoare la consemnarea proprietății în “granița năsăudeană” în secolele XVIII-XIX*, în *Economia regională: Ipostaze rurale și urbane*, coord. Iosif Marin Balog, Rudolf Gräf, Ioan Lumperdean, Cluj-Napoca, 2011.
88. Onofreiu, Adrian, *Contribuții documentare referitoare la situația proprietății funciare în perioada Districtului Năsăud (1861-1876)*, în A.S., nr. 9, 2010.
89. Onofreiu, Adrian, „*Granița năsăudeană*” sau perenitatea unei mentalități. *Perspectivă istoriografică II (2006-2010)*, în A.S., nr. 9, 2010.
90. Onofreiu, Adrian, *Contribuții documentare privind evoluția procesului de restituire a proprietăților grănicerești în perioada 1862-1866*, în A.S., nr. 8, 2009.
91. Onofreiu, Adrian, *Aportul Districtului Năsăud la mișcarea națională românească din Transilvania (1861-1876)*, în A.S., nr. 4, 2005.
92. Onofreiu, Adrian, Vaida, Lucian, *Vicarii năsăudeni*, Cluj-Napoca, 2014.
93. Onofreiu, Adrian, Rus, Viorel, *Personalități din granița năsăudeană. Contribuții documentare*, Cluj-Napoca, Ed. Argonaut, 2009.
94. Onofreiu, Adrian, *Leontin Luchi-mărturii inedite despre revoluția de la 1848-1849*, în A.S., seria III, 2008.
95. Papiu, Ioan, *Notițe istorice privitoare la școlile românești*, în *Amicul Școlii*, II, nr. 18, din 6 mai 1861.
96. Pavel, Iulia Cristina, *Vicariatul Rodnei (1849-1869)*, în A.S., Seria III, nr. 1, 2001.
97. Peteanu, Claudia Septimia, „*Protocolulu căsătoriilor*” din comunitatea Năsăud în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, în A.S., Seria III, nr. 4, 2005.
98. Peteanu, Claudia Septimia, *Moralitate și moralizare în „Tidulele de cununie” din comunitatea Leșu în prima jumătate a secolului al XIX-lea*, în A.S., Seria III, nr. 5, 2006.
99. Peteanu, Claudia Septimia, *Raportul lui Moise Panga privind rezultatul examenelor desfășurate în școlile năsăudene în anul 1852*, în A.S., nr. 7, 2008.

100. Pleș, Gheorghe, *O fructuoasă interferență - școlile Năsăudului și Academia Română*, în *A.S.*, Seria III, nr. 10, 2011.
101. Pop, Ioan, Moldovan, Liviu, *Grănicerii năsăudeni la Reghin după revoluția de la 1848-1849. - Documente inedite*, în *A.S.*, Seria II, nr. 3, 1975.
102. Pop, Ioan, *Istoria regimentului II românesc de graniță de la Năsăud (1762-1851)*, Târgu-Mureș, 1999.
103. Pop, Ioan, *Înființarea Regimentului II românesc de graniță și activitatea lui în perioada 1762-1772*, în *Revista Bistriței*, nr. VII, 1993.
104. Pop, Ioan, *Situația învățămîntului pe teritoriul regimentului II românesc de graniță în preajma revoluției de la 1848-1849*, în *A.S.*, Seria II, nr. 3, 1975.
105. Pop, Iulia-Maria, *Reuniunea „Mariana” a învățătorilor greco-catolici din Năsăud. Statute și forme de organizare*, în *Revista Bistriței*, nr. XXIII, 2009.
106. Pop, Macedon, *Activitatea vicarilor foranei din Districtul Năsăudului*, Budapesta, 1875.
107. Porcius, Florian, *Istoricul ținutului grăniceresc al Năsăudului*. Editor prof. Liviu Păiuș, Cluj-Napoca, 2005.
108. Porcius, Florian, *Autobiografie*, în *A.S.*, nr. 8, 1928.
109. Retegan, Simion, *Parohii, biserici și preoți din protopopiatul greco-catolic al Bistriței la mijlocul secolului al XIX-lea*, în *Revista Bistriței*, nr. 9, 1996.
110. Rusu-Sărățeanu, Ioan, *Academia Română și mișcarea culturală din ținuturile Bistriței și Năsăudului*, în *File de Istorie*, vol. 6, 1989.
111. Seni, Ioanela Alis, Seni, Ioan, *Academicienii năsăudeni și spiritul cărturăresc năsăudean*, în *Transilvania*, nr. 3, 2006.
112. Seni, Ioan, Olguța, Lucuța, *Scurt excurs istoric în evoluția Asociațiunii Transilvane pentru Literatura Română și Cultura poporului român*, în *Răsunetul* (Ediția electronică), 2012.
113. Sigmirean, Cornel, *Satul și formarea intelectualității românești din Transilvania în epoca modernă. Cazul comitatului Bistrița-Năsăud*, în *Revista Bistriței*, nr XV, 2001.

114. Sima, Ana, *Înființarea și organizarea Episcopiei Greco - Catolice de Gherla în vremea Episcopului Ioan Alexi*, în *Studia Universitatis Babeș - Bolyai - Theologia catholica*, Cluj - Napoca, nr. 49, 2004.
115. Sima, Ana, Victoria, *Percepția vizitei în Transilvania a Pro-Nunțului vienez Michele Viale Preia la nivelul mentalului colectiv*, în *Revista Bistriței*, nr. XVI, 2002.
116. Stancu, Nicolae, *Procesul memorandumului 25 mai 1894*, în *Săptămâna*, an I, nr. 10, 1928.
117. Suciuc, Dumitru, *Al. Șterca Șuluțiu și mișcarea națională românească*, în *Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie A. D. Xenopol*, Iași, XXXV, 1998, XXVI, 1989, XXVII, 1990.
118. Sularea, Daniel, *Școală și Societate. Învățământul elementar confesional în Episcopia Greco – Catholică de Gherla (1867- 1918)*, Cluj – Napoca, 2008.
119. Șănțeanu, *Țara Năsăudului și revoluția de la 1848*, în *Plaiuri năsăudene*, an I, nr. 2-3, Năsăud, 1943.
120. Șerban, Ioan, *Din amintirile unui veteran*, în *A.S.*, nr. 13, 1930.
121. Șotropa, Virgil, Drăganu, Nicolae, *Istoria școlilor năsăudene*, Năsăud, 1913.
122. Șotropa, Virgil, *Pagini memorabile din 1848*, în *A. S.*, nr. 3, 1925.
123. Șotropa, Virgil, *Istoricul districtului Năsăud*, în *A.S.*, nr. 1, 1924.
124. Șotropa, Virgil, *Contribuții la istoria școlilor năsăudene*, în *A.S.*, nr. 11, 1929.
125. Șotropa, Virgil, *Din zilele de sbucium ale anilor 1848-1849*, în *A.S.*, nr. 6, 1927.
126. Șotropa, Virgil, *Pășaniile batalionului I năsăudean în anii 1848-1849*, în *A.S.*, nr. 14, 1931.
127. Șotropa, Virgil, *Un proces multiseclar*, în *A.S.*, nr. 13, 1930.
128. Șotropa, Virgil, *Înființarea graniței năsăudene 1761*, în *A.S.*, nr. 26, 1939
129. Șotropa, Virgil, *Răboaje din trecut*, în *A.S.*, nr. 4, 1926.
130. Șotropa, Virgil, *Adause la biografia lui Florian Porcius*, în *A.S.*, nr. 8, 1928.
131. Tutula, Vasile, *Guberniul, Dieta și armata Transilvaniei la 1848. De la revoluție la război civil*, în *Biografii istorice transilvane VIII. Biografii pașoptiste. Omagiu dedicate istoricului Gelu Neamțu la împlinirea vârstei de 75 de ani*, Cluj-Napoca, Ed. Argonaut, & Symphologic Publishing, Canada, 2014.
132. Ureche, Lazăr, *Fondurile grănicerești năsăudene (1851-1918)*, Cluj-Napoca, 2001.

133. Ureche, Lazăr, *Fundații și fonduri particulare administrate de către fondurile grănicerești năsăudene*, în *Revista Bistriței*, nr VII, 1993.
134. Ureche, Lazăr, *Carte veche românească în județul Bistrița-Năsăud (secolul XVII-Catalog)*, în *File de Istorie*, VI, Bistrița, 1989.
135. Ureche, Lazăr, *Crearea și evoluția fondurilor grănicerești năsăudene*, în *Revista Bistriței*, nr. X-XI, 1997.
136. Ureche, Lazăr, *Fondul școlar central năsăudean și contribuția sa la dezvoltarea învățămîntului românesc (1861-1918)*, în *File de Istorie*, vol. V, 1988.
137. Ureche, Lazăr, *Activitatea revoluționarilor transilvăneni refugiați în Bucovina (1848-1849)*, în *File de Istorie*, vol. IV, 1976.
138. Vaida, Dan Lucian, Claudia Septimia Peteanu, Ioan Seni, *Repere istorice din cele mai vechi timpuri până la desființarea Regimentului II de graniță*, în *Monografia orașului Năsăud 1245-2008*, vol I, Cluj-Napoca, Ed. Napoca Star, 2009.
139. Vlașin, Cornelia, *Proprietatea grănicerească în timpul Regimentului II românesc de graniță*, în *A.S.*, Seria III, nr. 11, 2012.
140. Vlașin, Cornelia, *Gestionarea patrimoniului fondurilor grănicerești în a doua jumătate a secolului al XIX-lea*, în *A.S.*, Seria III, nr, 10, 2011.
141. Vlașin, Cornelia, *Rolul Fondurilor Grănicerești Năsăudene*, în *Revista Bistriței*, nr. XXIII, 2009.
142. Zamfir, Romulus, *Lemnul ca material de construcție în Transilvania: utilizare și metamorfoză*, în *A.S.*, nr. 7, 2008.

